

Сучасні тенденції зовнішньої торгівлі підприємств Миколаївської області

Досліджено динаміку зовнішньої торгівлі Миколаївської області в розрізі товарної й географічної структури. Виявлено закономірності галузевих структурних зрушень експортної й імпоротної складових економіки області. Проаналізовано тенденції географічної диверсифікації експорту й імпорту товарів і послуг. Показано, що найближчі перспективи зростання зовнішньоекономічного співробітництва підприємств області полягають в розвитку транспортної інфраструктури й сфери рекреаційних послуг.

Ключові слова: економіка, зовнішньоекономічна діяльність, експорт, імпорт, динаміка, структура.

В умовах поглиблення інтеграції України у світову економіку все більшого значення набувають зовнішньоекономічні зв'язки. З одного боку, вони дозволяють зосередити зусилля на виробництві найбільш конкурентних товарів на світовому ринку, а з другого – сприяють надходженню нових для внутрішнього ринку товарів та послуг.

Підприємства Миколаївської області здійснюють зовнішньоекономічні зв'язки з 118 країнами світу. Основними формами співробітництва є зовнішня торгівля. Це обумовлено тим, що в Миколаївській області зосереджено могутній експортний потенціал. Складовими експортного потенціалу є підприємства машинобудування, кольорової металургії та сільського господарства. Другою важливою складовою експортного потенціалу є вигідне географічне розташування міста Миколаєва в центрі водних, автомобільних, залізничних та повітряних шляхів. Місто має безпосередній вихід до Чорного моря, а через нього – до важливих ринків збуту: Туреччини, країн Південної Африки, Південної Європи, Близького Сходу, Персидської затоки.

Реалізація потенційних (експортних можливостей економіки області вимірюється чинниками обсягів міжнародної торгівлі. До них належать: загальний зовнішньоекономічний оборот, експорт та імпорт товарів та послуг. Аналіз цих показників у динаміці та в розрізі географічної структури дозволяє оцінити стан і закономірності змін зовнішньоекономічної діяльності в цілому по області. Такий аналіз є метою нашої роботи. Він виконується за даними державної статистики за період 2000-2008 рр. [1]. У табл. 1 наведені основні показники зовнішньої торгівлі підприємств Миколаївської області.

Виходячи з аналізу наведених даних, бачимо, що зовнішньоторговельний оборот області щорічно зростає. У 2008 р. порівняно з 2000 р. обсяг обороту зріс більш ніж утричі, або на 2033,8 млн. дол. США, що свідчить про позитивну динаміку зовнішньоекономічних зв'язків підприємств області.

Складовими зростання зовнішньоекономічного обороту були як експортні, так і імпорتنі операції. Їх обсяги в 2008 р. порівняно з 2000 р. за всіма позиціями статистичної звітності становили понад 300%. Упродовж усіх років обсяги експорту товарів та послуг перевищували обсяги імпорту, формуючи позитивне сальдо зовнішньоторговельного балансу. При цьому експорт перевищував імпорт щорічно приблизно вдвічі. Ця тенденція свідчить про стабільність співвідношення між експортними та імпортними операціями суб'єктів господарювання області, в той час як у цілому по Україні вже в 2007 р. спостерігалось випередження зростання імпорту над експортом, що призвело до погіршення сальдо зовнішньої торгівлі України [2].

Таблиця 1

Основні показники зовнішньої торгівлі підприємств Миколаївської області*

Найменування показника	Роки										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008 до 2009, %	
Зовнішньоторговельний оборот, млн. дол. США	865,8	817,7	919,5	887,6	1099,0	1497,0	1651,0	1805,3	2899,6	335	
Експорт товарів і послуг; млн. дол. США	572,3	518,2	610,3	597,3	736,6	989,7	1160,2	1236,0	1836,6	320	
Імпорт товарів і послуг; млн. дол. США	293,5	299,5	309,2	290,3	362,4	507,3	490,8	569,3	963	329	
Сальдо торговельного балансу, млн. дол. США	278,8	218,7	301,1	307,0	374,2	482,4	669,4	666,7	873,6	314	
Коефіцієнт покриття експортом імпорту	2,96	1,73	1,97	2,05	2,03	1,95	2,36	2,17	1,91	67,5	
Експортні послуги, млн. дол. США	51,3	59,6	69,7	53,3	83,0	111,4	100,6	131,4	186,6	363	
Імпортні послуги, млн. дол. США	10,2	12,8	28,4	19,3	35,0	37,1	31,0	36,2	46,5	450	
Частка експорту товарів у загальному експорті, %	91,0	89,1	88,6	91,1	88,0	91,0	92,1	89,4	89,8	98	
Частка імпорту; товарів у загальному імпорті, %	96,5	95,7	90,7	93,4	90,3	92,7	93,5	93,6	95,2	99	

* Статистичний щорічник Миколаївської області за 2008 рік ч. I / Головне управління статистики у Миколаївській області. – Миколаїв, 2008. – 576 с.

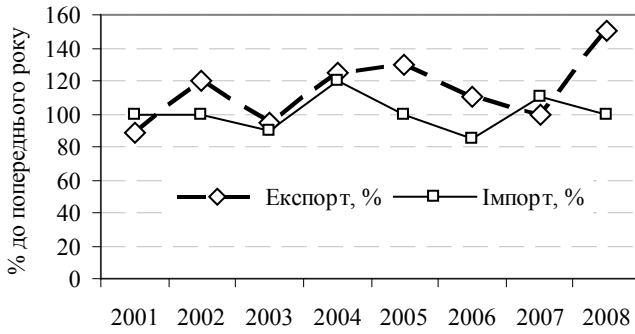

Рис. 1. Щорічні зростання темпів експорту та імпорту товарів та послуг

цю тенденцію. З рис. 1 бачимо, що показники експорту та імпорту досить тісно корелюють. На це вказує також пірсоновський коефіцієнт кореляції, розрахункове значення якого наближається до 1 ($r = 0,95$), що є доказом щільності прямого зв'язку між експортом та імпортом товарів та послуг та надмірної залежності експортної складової економіки області від імпорту продукції.

Дослідження товарної структури експорту та імпорту дозволить детальніше обґрунтувати характер цього зв'язку.

У структурі торговельного балансу експорт товарів суттєво превалює над експортом послуг протягом всього періоду спостереження! становить 88-91%, а частка імпорту товарів у загальному обсязі імпорту – 90-97 % (табл. 1). При цьому цей розподіл від року до року відносно стабільний.

Товарну структуру експорту та її зміни в часі дослідимо за допомогою графіка структурних зрушень (рис. 2). Експорт продукції представлено традиційними для Миколаївської області галузями господарства: хімічною, машинобудівною, сільськогосподарською, легкою та харчовою. Обсяги експорту практично всіх галузей протягом останніх років стабільно зростають.

У структурі експорту основною є продукція неорганічної хімії – глинозем, яку виробляє металургійний гігант на півдні України – Миколаївський глиноземний завод (МГЗ), але і частка цієї продукції поступово зменшувалась: від 63% у 2000 р. до 27% у 2008 р. Це свідчить про позитивні зрушення в структурі експорту в бік інших галузей господарства. Зростання промислового виробництва, покращення маркетингової діяльності на провідних підприємствах судно- та машинобудування області сприяли збільшенню експорту механічного обладнання та транспортних засобів. Разом експорт продукції цих двох груп у 2008 р. порівняно з 2000 р. зріс у 5 разів, з 56,4 млн. дол. США до 284 млн. дол. США, що обумовило відповідні структурні зрушення: питома вага продукції машинобудування в загальному експорті області зросла з 10,7% у 2000 р. до 17% у 2008 р.

Аналогічна динаміка характерна для галузі машинобудування в цілому по Україні [3], але в структурі виробництва продукції промисловості в Миколаївській області ця

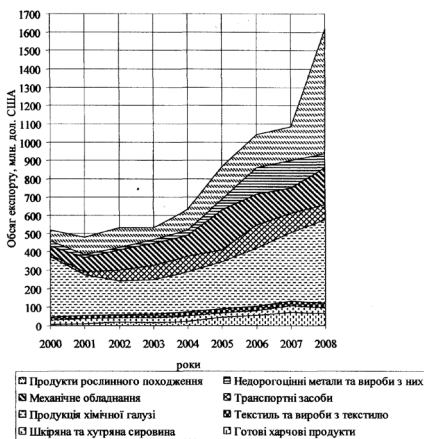

Рис. 2. Динаміка товарної структури експорт

галузь була лідером і становила 40% від загального обсягу проти 30% в цілому по Україні. В основному ця галузь у Миколаївській області концентрувала підприємства суднобудування, які прийшли за роки реформування в занепад. І тільки відродження одного з підприємств шляхом створення спільного українсько-голландського підприємства Дамен Шипардс Океан дало можливість посилити експортну складову галузі машинобудування. Це підприємство до останнього часу демонструє динаміку росту продукції суднобудування, поставляючи продукцію як на внутрішній, так і на зовнішні ринки.

Слід підкреслити одну важливу тенденцію в структурних змінах експорту товарів – це зростання експорту продукції рослинного походження, значну частку якої складають зернові культури. Ця товарна група має найвищі темпи нарощування експорту: обсяг експорту зернових у 2008 р. склав 682,8 млн. дол. США проти 57,9 млн. дол. США у 2000 р. Бачимо, що перевищення становить більш ніж 10 разів. Цей факт обумовлений розвитком зернопродуктового комплексу регіону, провідним підприємством якого є СГ ЗАТ «Нібулон» (м. Миколаїв).

Позитивним фактором розвитку промисловості області і відповідно, обсягів експорту є відродження традиційної для Південного регіону країни харчової галузі, яка була зруйнована ринковими трансформаціями 90-х років. У 1990 р. обсяги виробництва харчової продукції становили 30% загальному обсязі виробництва, а в 2000 р. – 10%. Експортну частку харчової галузі за даними статистики складає в основному продукція переробки овочів і плодів. У 1990 р. цю продукцію виробляли 70 переробних підприємств, які в роки перебудови були нерентабельні. Зростання обсягів експорту продукції цієї галузі з 5,2 млн. дол. США у 2000 р. до 65,7 млн. дол. США у 2008 р., тобто більш ніж у 10 разів, є добрим сигналом до відновлення даної галузі і засвоєння як традиційних, так і нових міжнародних ринків збуту.

У структурі товарного імпорту переважають мінеральні продукти, основну

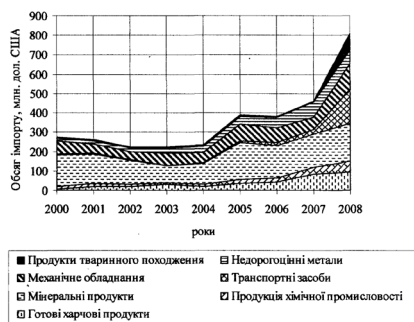

Рис. 3. Динаміка товарної структури імпорту

частку яких складають боксити, (рис. 3). Ця товарна група є сировиною для виробництва продукції неорганічної хімії, яка також переважає в структурі експорту. Значна питома вага та однакова динаміка цих товарних груп і обумовлює високу кореляцію між експортом та імпортом товарів у цілому.

Слід зазначити, що, починаючи з 2004 р. в структурі імпорту спостерігається нарощування обсягів імпорту інших товарних груп: харчових продуктів, недорогоцінних металів, механічного обладнання. З 2006 р. посилюється частка імпорту транспортних засобів, в 2008 р. вона вже складає 19,5%.

Але найбільш тривожна тенденція спостерігається при зіставленні динаміки зустрічної торгівлі харчовими продуктами. У 2008 р. імпорт цієї товарної групи в 1,5 разу перевищував експорт. При цьому група експорту в своєму складі має в основному продукцію переробки овочів, а група імпорту – м'ясо та рибу. І це в регіоні, де тваринництво має давні позитивні тенденції розвитку.

На структурні зміни імпорту в останні роки значно впливало зростання доходів населення. Впродовж останніх п'яти років реальна заробітна плата як у цілому по Україні, так і по Миколаївській області зростала в середньому на 10% щорічно [1], що позначилося на збільшенні попиту на непродовольчі товари і побутову техніку, автомобілі, електроніку. Банківське кредитування підігрівало цей підвищений попит.

Що стосується зовнішньоекономічної торгівлі послугами в даному секторі торгівлі, то в цілому для зовнішньоекономічного обороту послуг характерна стійка тенденція до нарощування обсягів (табл. 1). Експорт послуг значно переважає імпорт упродовж 2000-2008 рр. у середньому в 3-5 разів), обумовлюючи позитивне сальдо балансу. Однак питома вага експортно-імпортних операцій у сфері послуг вкрай низька і не перевищує 10%. У структурі послуг спостерігаються більш-менш стабільні тенденції. Протягом всього періоду часу перше місце в структурі експорту традиційно займають транспортні послуги (60-70%), друге місце – послуги в обробній промисловості (20-25%), далі – послуги в операціях з нерухомості (10-15%). Навпаки, в структурі імпорту домінують послуги оптової торгів, питома вага яких за період 2000-2008 рр. збільшилася з 36 до 60%, далі йдуть транспортні послуги (20-23%), послуги з торгівлі нерухомістю (13-22%) і послуги готелів та ресторанів (8-13%). Імпорт послуг з обробної промисловості скоротився до 10%.

Тенденція до збільшення питомої ваги транспортних послуг є позитивним наслідком експортної орієнтації сільськогосподарського комплексу. В останні роки посилюється експорт фуражного зерна як у країни Євросони, так і Східної Азії. Проте зернові експортні потоки не дозволяють повністю завантажити транспортні підприємства області. Наявність декількох морських портів Миколаєва та Очакова, міжнародного аеропорту, залізничного вузла дають можливість значно збільшити вантажопотоки та питому вагу сфери послуг у загальноторговельному обороті області.

Географічна структура зовнішньої торгівлі за останній період також має певні зміни. Як свідчать структурні діаграми рис. 4, найбільша частина експорту товарів припадає на країни СНД. Однак характерною рисою є те, що в останні роки

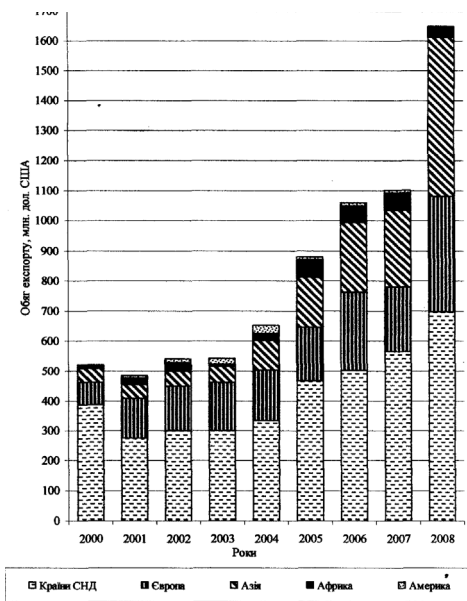

Рис. 4. Географічна структура експорту

Позитивну динаміку зовнішньоторговельних операцій з країнами СНД підтримує традиційна виробнича кооперація, яка має тенденцію до відродження.

Таким чином, за результатами аналізу можна зробити такі висновки. Відносно стійка тенденція випереджувального зростання експорту товарів і послуг над імпортом свідчить про поступову реалізацію експортного потенціалу області. Відбувається вдосконалення товарної структури експорту, зростає частка галузей

зовнішньоекономічний оборот із країнами СНД поступово зменшується, експортні потоки перенаправляються з країн СНД в інші країни. Якщо в 2000 р. питома вага експорту в країни СНД становила 70%, то в 2008 р. вона скоротилася до 47%. При цьому 23% експорту товарів припадає на країни Європи і 32% – на країни Азії (рис. 5).

Що стосується товарного імпорту, то тут спостерігається протилежна картина. Найвища частка товарів імпортується з країн Європи, Азії і Америки. У 2000 р. частка імпорту, що припадала на ці континенти, становила 83%, і тільки 17% товарів імпортувалися з країн СНД. Упродовж останніх років ситуація поступово змінюється: зростає частка імпорту з країн СНД і зменшується з іншого світу. Так, уже в 2008 р. цей перерозподіл мав такі пропорції: 35% – з країн СНД і 65% – з інших країн. У товарному імпорті з інших країн превалюють країни Європи (20%), країни Азії (21%) і країни Америки (13%).

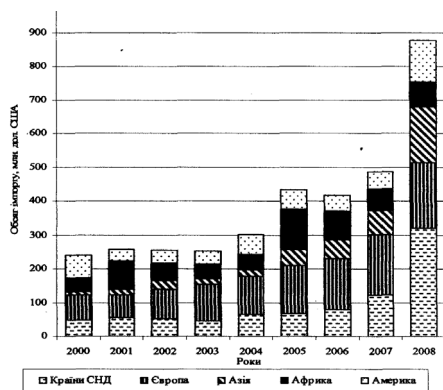

Рис. 5. Географічна структура імпорту

машино- та суднобудування, продукції сільського господарства і її переробки і зменшується залежність обсягів експорту від сировинної складової. Перебудовується географічна структура зовнішнього ринку, має місце перерозподіл експортних потоків із країн СНД у країни Європи та Азії, хоча, як зазвичай, спостерігається висока частка експорту в Росію, що обумовлено умовами виробничої кооперації України та країн СНД.

Однак зовнішньоторговельний оборот послуг значно поступається торгівлі товаром. Великий експортний потенціал у сфері послуг криється у створенні багатопрофільного транспортного вузла і розширенні міжнародних транспортних

перевезень, ремонті рухомого складу та транспортного обладнання. Не використано також і експортний потенціал рекреаційної сфери послуг.

Подальший розвиток зовнішньоекономічного сектора області тісно пов'язаний із залученням інвестицій, що є сьогодні загальнонаціональною проблемою економічного розвитку і визначається державною політикою України.

Список використаних джерел

1. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2008 рік : [стат. зб. – Ч. 1] / Головне управління статистики у Миколаївській області. – Миколаїв, 2008. – 576 с.
2. Україна в 2007 році: зовнішнє та внутрішнє становище та перспективи розвитку // Економіст. – 2008. – №2. – С. 9-71.
3. Мельник Т. Проблемні питання розвитку зовнішньоекономічної торгівлі та економічного зростання в Україні / Т. Мельник // Економіст. – 2007. – №4. – С. 46-49.

Демина В.М., Кишчак І.Т. Современные тенденции внешней торговли предприятий Николаевской области.

Исследована динамика внешней торговли Николаевской области в разрезе товарной и географической структуры. Выявлены закономерности отраслевых структурных сдвигов экспортной и импортной составляющих экономики области. Проанализированы тенденции географической диверсификации экспорта и импорта товаров и услуг. Показано, что ближайшие перспективы роста внешнеэкономического сотрудничества предприятий области состоят в развитии транспортной инфраструктуры и сферы рекреационных услуг.

Ключевые слова: экономика, внешнеэкономическая деятельность, экспорт, импорт, динамика, структура.

Demina V.M., Kishchak I.T. Modern Tendencies and Perspectives of External Trade of Mykolayiv Region Enterprises.

The dynamics of exterior trade in Mykolayiv region in section of commodity and geographical structure is examined. Regularities of sectoral structural shifts of export and import components in regional economy are revealed. The tendencies of geographical diversification of export and import of commodities and services are analyzed. It is show that the immediate perspectives of growth of external economic cooperation of the enterprises in the region consist in development of the transport infrastructure and the recreation services sphere.

Key words: economy, foreign economic activity, export, import, dynamics, structure.

Надійшло 01.02.2010 р.